

2913

UCHWAŁA Nr XX/132/08 RADY GMINY BRUDZEW

z dnia 10 września 2008 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Brudzew na lata 2008 - 2011”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142 poz. 1591 z późn.zm.) oraz art. 87 ust. 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr. 162 poz. 1568 z późn. zm.) Rada Gminy Brudzew uchwala co następuje:

§1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Brudzew na lata 2008 - 2011” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BRUDZEW NA LATA 2008 - 2011

SPIS TREŚCI

1. Wstęp
  - 1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy
  - 1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
  - 1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego
  - 2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa
    - 2.1.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego
    - 2.1.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego
    - 2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
  - 3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków
  - 3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych znajdujących się w ewidencji zabytków
  - 3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy
  - 3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)
  - 3.5. Zabytki archeologiczne

§2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Brudzew.

§3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady
(-) *Piotr Kwieciński*

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy

3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych

4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

4.2. Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

4.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy

4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

6.1. Gminna ewidencja zabytków

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomości

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

6.2. Sporządzenie wykazu obszarów urbanistycznych, ruralistycznych, zespołów i obiektów nieruchomości, stanowisk archeologicznych typowanych do wpisu do rejestru zabytków z terenu gminy w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy

6.3. Wyznaczenie stref ochrony stanowisk archeologicznych wraz z zapisem zapewniającym im prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego

6.4. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

6.5. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

6.6. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych, organizacji festynów

6.7. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Wstęp

1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Brudzew położona jest w południowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego oraz północno-wschodniej powiatu tureckiego na obszarze 112,72 km, z czego 67% stanowią obszary rolnicze, a 18% użytki leśne. Kompleksy leśne nie są zbyt duże, najczęściej spotyka się małe lasy i bory, głównie sosnowe z domieszką brzozy, buku, olszy czarnej, dębu, świerku oraz wierzby, poprzecinane polami uprawnymi i łąkami.

Gmina stanowi 12,13% powierzchni powiatu. Według danych z 2006 r. gminę zamieszkiwało 6.188 osób. Na strukturę osadniczą składają się 23 sołectwa: Brudzew, Bogdałów, Bratuszyn, Brudzyń, Cichów, Chrząblice, Dąbrowa, Galew, Głowy, Janiszew, Janów, Izabelin, Kolnica, Kozubów, Koźmin, Krwony, Kuźnica Janiszewska, Kwiatków, Marulew, Olimpia, Podłużyce, Tarnowa, Wincentów. Wieś Brudzew pełni funkcję gminnego ośrodka rozwoju.

Od północy sąsiaduje z gminą Kościelec, od wschodu z gminami Dąbie i Uniejów, od południa z gminami Przykona i Turek, a od zachodu z gminą Władysławów. Przez północną część gminy (w miejscowości Janów) przebiega niewielki odcinek autostrady A-2. Przez gminę przebiega również odcinek drogi wojewódzkiej 470 Kalisz – Kościelec.

Geograficznie gmina Brudzew leży na Wysoczyźnie Tureckiej, stanowiącej północno-wschodnią część Niziny Południowo-wielkopolskiej. Przez wschodnią część gminy przepływa rzeka Warta, stanowiąca również jej granicę. Obszar wysoczyzny jest wyrównany, płaski o niewielkim nachyleniu w kierunku północno-wschodnim, rozcięty dolinami małych cieków, Strugi Chrząblickiej i Kielbaski. Dolina Warty nachylona w kierunku północnym wykorzystywana jest również przez mniejsze rzeki – Teleszynę i Strugę Janiszewską.

Na terenie gminy Brudzew występują dwa rodzaje surowców o dużym znaczeniu:

- a) węgiel brunatny wieku trzeciorzędowego, występujący w złożach „Bogdałów” i „Koźmin”,
- b) złoża kruszyw budowlanych znajdujące się w północno-zachodniej części gminy.

Pierwsza wzmianka o Brudzewie pojawia się w 1252 r. w dokumencie księcia łęczycko-kujawskiego Kazimierza jako własność cystersów. Od 1288 r. miejscowość podlegała arcybiskupowi gnieźnieńskiemu. Na pocz. XIV w. Brudzew stał się własnością Jarandów-Jowianitów h. Pomian. Pierwsza wzmianka o Brudzewie jako mieście pochodzi z dokumentu wydanego w 1458 r. Rozwinęło się ono na trakcie łączącym Śląsk z Pomorzem i północnym Mazowszem. Zdecydował on o układzie przestrzennym, którego środkiem stał się wydłużony rynek na osi północ-południe. Zasięg terytorialny miasteczka został ściśle określony warunkami terenowymi. Na południu jego granice wyznaczało koryto rzeki Kielbaski, na północy podmokła dolina rzeczki Strugi. Plan miasteczka reprezentował układ przestrzenny typowy dla tzw. ecclesiae forensis, układu, w którym plac targowy wykształcał się na rozszerzeniu szlaku handlowego przy kościele usytuowanym w północnej części wzniesienia miejskiego. Lokacja miasta posiadała jedynie znaczenie prawne i nie przyniosła za sobą istotnych zmian przestrzennych. Główną tego przyczyną była słaba podstawa gospodarcza tego ośrodka. Wprawdzie funkcjonowanie szlaku handlowego umożliwiło jego powstanie, ale nie zapewniało warunków dalszego rozwoju. Dobrze ilustruje to rejestr poborowy z 1581 r., który podaje, że miasto płaci 23 floreny szosu, posiadało 8 łanów ziemi, młyn i kilku rzemieślników, w tym garncarza, 2 sukienników, kuśnierza i olejarza. Wysokość szosu jest bardzo niska i w zestawieniu z wysokością opłat wnoszonych przez okoliczne miasta (od 30 do 75 florenów) świadczy o nikłym znaczeniu Brudzewa.

Większych rezultatów gospodarczych nie przynoszą również zabiegi późniejszych właścicieli miasta, dążących do uzyskania przywilejów targowych i nadających mieszczanom ulgi czynszowe. Podkreślić należy starania dziedzica Piotra Łaszczka, który w 1619 r. uzyskuje od Zygmunta III Wazy przywilej wprowadzający w Brudzewie jarmarki i ustalający targi tygodniowe. Ewentualny rozwój miasta został wkrótce zahamowany ogólnopolską sytuacją gospodarczo-polityczną jaka rozwinęła się w poł. XVII w. Wojny szwedzkie, przemarsze wojsk, kontrybucje i pożary dopełniły zniszczenia miasta. W XVIII w. miasto nawiedza kilka pożarów, w czasie których zniszczeniu uległ kościół i mieszczące się w nim archiwum miejskie. Wynika z tego, że Brudzew nigdy nie posiadał oddzielnego budynku ratusza, a rada miejska urzędowała prawdopodobnie w dworze dziedziców. Zniszczeniu uległa również drewniana zabudowa miasta.

W 1794 r. Brudzew liczy 240 mieszkańców. Stan ten powiększa się w wieku XIX i w 1827 r. wynosi 430 mieszkańców, a w 1859 r. 808 mieszkańców. Ten wzrost ludności wiązać należy ze staraniami Jana Kurnatowskiego, który w 1841 r. uzyskał prawo odbywania 10 jarmarków w mieście. Były to jednak targi o znaczeniu lokalnym. W celu poprawy sytuacji gospodarczej miasteczka Kurnatowscy propagowali rozwój ogrodnictwa i warzywnictwa, jednak zabiegi te nie dawały większych rezultatów ze względu na mały areal ziemi miejskiej i duże rozdrobnienie własności.

Rolniczy charakter miasta i represje po powstaniu styczniowym spowodowały, że w 1870 r. decyzją władz carskich Brudzew utracił prawa miejskie. Stanowi jednak ciekawy przykład układu przestrzennego XV-wiecznej wsi targowej rozwiniętej w oparciu o trakt handlowy, zachowanego w pierwotnym kształcie do dnia dzisiejszego.

1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem Programu opieki nad zabytkami gminy Brudzew na lata 2008-2011 jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zmianami).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust. 1 pkt 3 i ust. 2),
- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1).
- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

2.1.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

„Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 19 grudnia 2005 r. Uchwałą Nr XLII/692 A/05.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W celach strategicznych dotyczących dostosowania przestrzeni do wyzwań XXI wieku, określony został cel operacyjny 1.3. „Wzrost znaczenia i zachowania dziedzictwa kulturowego”. Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski jest czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, ponieważ może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych.

Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez:

- inwestycje w instytucje kultury,
- ochronę dorobku kulturowego,
- wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu,
- promocję aktywności kulturalnej mieszkańców.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny 2.4. „Zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu”, którego założeniem jest, iż „Przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe atuty Wielkopolski tworzą szanse na rozwój sektora usług turystyczno-rekreacyjnych. W połączeniu z turystyką biznesową sektor ten ma szanse na znaczny udział w gospodarce regionu. Jest to tym bardziej ważne, iż tego typu usługi generują dużą liczbę miejsc pracy przy stosunkowo niskich nakładach”.

Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez:

- inwestycję w infrastrukturę poprawiającą stan zagospodarowania obszarów atrakcyjnych pod względem turystycznym i rekreacyjnym
- z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska,
- wsparcie bazy noclegowej i gastronomicznej,
- promocję przedsiębiorczości w tym zakresie,
- wsparcie rozwoju agroturystyki,
- promocję turystyki alternatywnej.

2.1.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku.

Plan uznaje, że podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla innych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa. Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęto, iż podstawową zasadą kształtowania rozwoju województwa winno być optymalne wykorzystanie szeroko rozumianych uwarunkowań wewnętrznych oraz szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych dla zaspokajania potrzeb mieszkańców i sprawnego funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Z zasady tej wynikają przesłanki znaczące dla ochrony dziedzictwa kulturowego województwa:

- 1) nie zaprzepaścić posiadanych przez województwo możliwości wynikających z położenia, tradycji, istniejącego potencjału środowiska przyrodniczego, walorów społecznych i gospodarki,
- 2) chronić posiadane dobra, efektywnie je wykorzystywać, a równocześnie w miarę możliwości je pomnażać oraz poprawiać ich jakość.

Zasadniczym celem dla kształtowania polityki przestrzennej województwa wielkopolskiego jest harmonijny, zrównoważony rozwój całego terytorium poprzez poprawę jakości zagospodarowania przestrzennego i wzrost wewnętrznej spójności województwa. Jedną z zasadniczych kategorii, do której sprowadzić można cele zagospodarowania przestrzennego województwa jest tworzenie warunków do poprawy jakości życia i rozwoju zrównoważonego, które sprowadzają się m.in. do zachowania właściwych proporcji między elementami zagospodarowania przestrzennego i poprawę walorów estetycznych struktur przestrzennych i krajobrazu.

Za główne zasady zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęto m.in.

- 1) tworzenie warunków do współistnienia środowiska przyrodniczego i zurbanizowanego,
- 2) zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz.

W planie wojewódzkim przyjęto, że w zagospodarowaniu przestrzeni w odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego nie powinno się przekraczać następujących wskazań:

- 1) w obszarach chronionego krajobrazu nie powinno się lokalizować obiektów i urządzeń zakłócających w drastyczny sposób walory kulturowe,
- 2) ochronie podlegają obiekty cenne kulturowo, wymagające bezwzględnego zachowania dla przyszłych pokoleń oraz ich bezpośrednie otoczenie, w którym nie powinny być lokalizowane obiekty nieprzystosowane architektonicznie i funkcjonalnie,
- 3) w strefach ochrony konserwatorskiej zagospodarowanie winno odbywać się na warunkach określonych przez służby konserwatorskie,

4) strefy ochrony widokowej (osie widokowe, ciągi widokowe, dominanty przestrzenne, panoramy) powinny być wyznaczone poprzez stosowne zapisy oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Jak już to wyżej wskazano generalnym celem zagospodarowania przestrzeni województwa wielkopolskiego jest zrównoważony rozwój całego terytorium, łączący w sobie ład społeczny, ład ekonomiczny, ład ekologiczny i ład przestrzenny.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- 1) dobre rozpoznanie zasad tradycyjnego kształtowania przestrzeni miejskich i zastosowanie ich na nowo; formuła przywracania przestrzeni miejskiej musi uwzględniać możliwości wszelkich kreacji, a nowoczesne budynki o dobrej architekturze nie powinny być traktowane jako niepożądane, ale jako potencjalne wzbogacenie dziedzictwa kulturowego,
- 2) przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie nie tylko poszczególnych obiektów objętych ochroną, ale również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- 3) „odkrycie” lokalnej architektury wiejskiej i zapewnienie możliwości wprowadzenia tradycyjnych gabarytów, form dachów, detali i rozwiązań materiałowych do obiektów o współczesnych standardach; nurt architektury regionalnej nie może mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik przy kształtowaniu specyfiki lokalnej,
- 4) ochronę krajobrazu, a w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych wykluczenie realizacji obiektów, które charakterem (gabaryty, powierzchnia zajmowanego terenu, rodzaj prowadzonej działalności) kolidują z otoczeniem.

Dla kształtowania przestrzeni miejskiej przyjęto m. in. następujące zasady:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzenie zakresu ochrony prawnej,
- 2) wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- 3) w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego podnoszenie wymogów architektury w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- 4) podejmowanie opracowań dotyczących rewaloryzowania zabytkowych dzielnic.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- 1) ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków,

ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelnii i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,

- 2) poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- 3) twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury takich jak drewniane płoty, podmurówki z kamienia naturalnego, itp.

Dla kształtowania otwartych przestrzeni przyjęto następujące zasady:

- 1) zakaz wznoszenia w pobliżu jezior, rzek, kanałów, krajobrazowych punktów widokowych lub na terenach o szczególnych walorach krajobrazowych obiektów budowlanych naruszających walory krajobrazowe i uniemożliwiających dostęp do nich,
- 2) wprowadzenie zieleni osłonowej wokół istniejących i projektowanych obiektów kolizyjnych w stosunku do krajobrazu,
- 3) narzucanie ograniczeń w sytuowaniu reklam, wykluczenie ich z miejsc o ciekawej ekspozycji.

Dla kształtowania przestrzeni wokół miejsc cennych kulturowo przyjęto następujące zasady:

- 1) dostosowanie zagospodarowania do masowego ruchu turystycznego i pielgrzymkowego (hotele, campingi, gastronomia, parkingi, itp.),
- 2) ograniczenie działalności gospodarczej do nie kolidującej z wiodącą funkcją miejsca, a wspieranie działalności związanej z obsługą turystów czy pielgrzymów,
- 3) izolowanie tych miejsc od bezpośredniego styku z współczesnym zainwestowaniem, zachowanie niezbędnej otwartej przestrzeni w celu lepszego ich wyeksponowania.

Uznano następujące zasady w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego:

- 1) podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa, tj. przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- 2) ochrona krajobrazu kulturowego może być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

W Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim, przyjętej w 2007 r., wśród priorytetów i celów rozwoju turystyki w województwie wskazane zostały główne pola strategiczne, w których generują i kumulują się procesy

rozwojowe i działalność w dziedzinie turystyki. Wskazane pola strategiczne mają stanowić główne obszary wieloletnich i docelowych działań zmierzających do osiągnięcia celu nadrzędnego w turystyce wielkopolskiej. Do priorytetów rozwojowych zaliczono rozwój walorów turystycznych. Celem strategicznym jest tu podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez lepszą ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych i przyrodniczych. Dwa cele operacyjne odnoszą się wprost do obiektów zabytkowych:

- wytyczenie i zagospodarowanie historycznych tras zwiedzania w centrach zabytkowych oraz przystosowania zespołów rezydencjonalnych i sakralnych do potrzeb ruchu turystycznego o charakterze krajoznawczym i pielgrzymkowym,
- wykorzystanie i adaptacja budowli zabytkowych na turystyczne obiekty usługowe.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

BRUDZEW – kościół par. p.w. św. Mikołaja. Zbudowany w 1455 r. z fundacji braci Mikołaja, Stanisława i Jana Jarandów, właścicieli Brudzewa. Zniszczony w pożarze miasta, odbudowany w 1730 r. Gotycki z przebudowaniami barokowymi.

Rejestr zabytków Nr A-6/241 z 25.09.1930 r.

BRUDZEW – kaplica p.w. św. Ducha. Wzniesiona w 1680 r. jako kościół szpitalny z fundacji Radolińskich. Barokowa.

Rejestr zabytków Nr A-46/428 z 21.12.1953 r.

BRUDZEW – plebania. Zbudowana w pocz. XIX w. Klasyzystyczna.

Rejestr zabytków Nr A-47/429 z 21.12.1953 r.

BRUDZEW – zespół dworski. Założony w 2 poł. XIX w. Dawna własność Kurnatowskich. Dwór zbudowany w 1900 r. przez Wacława Kurnatowskiego w rozległym ok. sześćohektarowym parku krajobrazowym:

- a) dwór – rejestr zabytków Nr A-290/32 z 30.04.1984 r.
- b) park – rejestr zabytków Nr A-290/32 z 30.04.1984 r.
- c) spichlerz – rejestr zabytków Nr A-291/33 z 30.04.1984 r.

BRUDZYŃ – zespół pałacowy. Założony w pocz. XIX w. przez Aleksego Kożuchowskiego. Okazały pałac (eklektyczny) usytuowany w centralnej części rozległego, blisko dziesięciohektarowego parku krajobrazowego:

- a) pałac – rejestr zabytków Nr A-292/34 z 30.04.1984 r.
- b) park – rejestr zabytków Nr A-292/34 z 30.04.1984 r.

GALEW – kościół par. p.w. Przemienienia Pańskiego i św. Walentego. Zbudowany w 1845 r. przez Wincentego i Marię Przechadzkich jako kaplica przy tamtejszym majątku. Parafialny od 1920 r. W latach 1927-1930 odnowiony i powiększony o kaplicę Przemienienia Pańskiego.

Rejestr zabytków Nr A-293/35 z 30.04.1984 r.

KOLNICA – zespół dworski. Wchodził w skład dóbr brudzewskich. Drewniany dwór spalił się w XIX w. Pozostałością zespołu jest budynek dawnej wozowni zbudowany w 1912 r. na skraju blisko trzyhektarowego parku krajobrazowego.

- a) wozownia – rejestr zabytków Nr 594/Wlkp/A z 15.01.2008 r.
- b) park – rejestr zabytków Nr 303/45 z 30.04. 1984 r. (Księga Wielkopolska 628/Wlkp/A)

SMOLINA – zespół dworski. Założony w 2 poł. XIX w., należał do dóbr w Brudzynie. Skromny, drewniano-murowany dwór z otaczającym go, dziś mocno zredukowanym powierzchniowo parkiem.

- a) dwór – rejestr zabytków Nr A-295/37 z 30.04.1984 r.
- b) park – rejestr zabytków Nr A-295/37 z 30.04.1984 r.

Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomości znajdujących się w ewidencji zabytków

BIERZMO

1. ZAGRODA NR 6

- dom, glin., 1890 r.
- chlew, glin., 1932 r.
- obora ze stajnią, glin., 1937 r.
- stodoła, drewn., 1937 r.

2. DOM NR 3, glin., k. XIX w.

3. DOM NR 7, drewn., 1920 r.

BOGDAŁÓW

4. ZAGRODA NR 16

- a) budynek inwentarski, mur./glin., pocz. XX w.
- b) stodoła, drewn. 1901 r.

5. DOM NR 10, mur. 1914 r.

6. DOM NR 36, drewn., 1890 r.

BOGDAŁÓW KOLONIA

7. DOM NR 16, drewn., 1 ćw. XX w.

8. DOM NR 19, drewn., 1914 r.

BOGDAŁÓW WOLA

9. DOM NR 27, glin., 1928 r.

BRATUSZYN

10. KAPLICZKA, mur., 1928 r.

11. DOM NR 2, drewn., 1940 r.

12. DOM NR 5, glin., 1935 r.

13. DOM NR 7, drewn., XIX/XX w.

14. DOM NR 14, drewn., XIX/XX w.

15. DOM NR 16, drewn., XIX/XX w.

16. DOM NR 22, mur., XIX/XX w.

BRUDZEW

17. UKŁAD URBANISTYCZNY, XVI w.
18. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. MIKOŁAJA
- a) dzwonnica, mur., ok. poł. XX w.,
  - b) ogrodzenie z bramą, mur., pocz. XX w.,
  - c) cmentarz grzebalny, ok. poł. XIX w., czynny
19. REMIZA STRAŻACKA, mur. 1924 r.
- ul. Goleszczyzna
20. DOM NR 8, mur. 4 ćw. XIX w.
- ul. Mickiewicza
21. DOM NR 1, mur. 1 ćw. XX w.
22. DOM NR 3, mur. 1 ćw. XX w.
23. DOM NR 8, mur. 1 poł. XX w.
24. DOM NR 14, mur. 1 poł. XX w.
25. DOM NR 16, mur. 1 poł. XX w.
26. DOM NR 28, mur., 1 poł. XX w.
- pl. Wolności
27. DOM NR 4, mur. k. XIX w.
28. DOM NR 13, mur. pocz. XIX w.
29. DOM NR 17, mur. ok. 1870 r.
30. DOM NR 18, mur., 1 ćw. XX w.
31. DOM NR 20, mur. 1 ćw. XX w.
32. DOM NR 32, mur., k. XIX w.
33. DOM NR 34, mur. 1900 r.
34. DOM NR 40, mur. k. XIX w.
- ul. Szkolna
35. DOM NR 2, mur. 1 poł. XX w.
36. DOM NR 3, mur., 1 ćw. XX w.
37. DOM NR 4, mur. 1 ćw. XX w.
- ul. Turkowska
38. DOM NR 32, mur., ok. poł. XX w.
39. DOM NR 34/36, mur. 1903 r.
40. CMENTARZ RODOWY KURNATOWSKICH, 1926 r., nieczynny
41. MŁYN, ul. Piaski, mur., pocz. XX w.
- BRUDZYŃ
42. ZESPÓŁ PAŁACOWO-FOLWARCZNY
- a) rządcówka, mur. 3 ćw. XIX w.
  - b) dom ogrodnika, mur. 3 ćw. XIX w.
  - c) chlewnia, mur., poł. XIX w.
  - d) stajnia, mur. poł. XIX w.

- e) obora, mur. poł. XIX w.
  - f) spichlerz, mur. poł. XIX w.
  - g) stodoła, mur. poł. XIX w.
  - h) wozownia i stelmacharnia, mur. poł. XIX w.
  - i) brama z parku na podwórze gospodarcze, mur. poł. XIX w.
  - j) brama główna na podwórze gospodarcze, mur. poł. XIX w.
43. KOLONIA MIESZKALNA
- a) DOM NR 3, mur., 1885
  - b) DOM NR 6, mur., 1918
  - c) DOM NR 12, mur., 1890
- CHRZĄBLICE
44. DOM NR 23, drewn., 1903 r.
45. DOM NR 33, drewn., 1910 r.
46. DOM NR 39, mur., 1 ćw. XX w.
47. DOM NR 41, mur., 1 ćw. XX w.
- CICHÓW
48. KAPLICZKA, mur. 1 poł. XX w.
49. DOM NR 35, mur., 1935 r.
50. DOM NR 53, mur./drewn., 1908 r.
51. STODOŁA W ZAGRODZIE NR 50, drewn., pocz. XX w.
- DĄBROWA
52. DOM NR 8, drewn., pocz. XX w.
53. DOM NR 10, drewn., 1 poł. XX w.
54. DOM NR 24, drewn., ok. poł. XX w.
- GALEW
55. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. p.w. PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO i ŚW. WALENTEGO
- a) ogrodzenie z bramą kościoła, mur., 2 poł. XIX w.
  - b) plebania, mur. 2 poł. XIX w.
  - c) budynek gospodarczy przy plebanii, mur. XIX/XX w.
  - d) organistówka, glin., 1925 r.
  - e) cmentarz grzebalny, ok. 1920 r., czynny
  - f) ogrodzenie cmentarza grzebalnego, mur. 1930 r.
56. REMIZA STRAŻACKA, mur., 1934 r.
57. DOM NR 4, mur. 1932 r.
- JANISZEW
58. CMENTARZ KATOLICKI, k. XIX w., czynny
- JANÓW
59. DOM NR 13, drewn., 1906 r.
60. DOM NR 16, mur., 1 ćw. XX w.

61. CMENTARZ EWANGELICKI, 1 poł. XIX w., nieczynny

KOLNICA

62. DOM NR 4, mur., 1 ćw. XX w.

63. DOM NR 5, mur., 1 ćw. XX w.

KOZUBÓW

64. DOM NR 21, drewn., pocz. XX w.

65. DOM NR 25, mur., 1927 r.

66. DOM NR 29, mur., 1928 r.

KOŹMIN

67. DOM NR 66, drewn., 1 ćw. XX w.

68. WIATRAK PALTRAK, drewn., k. XVIII w.

KRWONY

69. SZKOŁA PODSTAWOWA, mur. 1955 r.

70. DOM NR 61, drewn., 1 ćw. XX w.

KUŹNICA JANISZEWSKA

71. ZAGRODA NR 12

a) dom, drewn., 2 poł. XIX w.

b) stodoła, drewn., pocz. XX w.

72. DOM NR 6, drewn., 1905 r.

73. DOM NR 7, drewn., k. XIX w.

74. DOM NR 13, drewn., pocz. XX w.

75. DOM NR 23, drewn., k. XIX w.

76. DOM NR 24, drewn., pocz. XX w.

KWIATKÓW

77. KAPLICZKA, mur. ok. poł. XX w.

78. ZAGRODA NR 33

a) dom, mur., 1 ćw. XX w.

b) budynek gospodarczy, mur., 1 ćw. XX w.

79. DOM NR 13, mur., 1924 r.

80. DOM NR 26, mur., 1 ćw. XX w.

81. DOM NR 35, drewn., 1918 r.

82. DOM NR 36, drewn., 1898 r.

83. DOM NR 41, drewn., 1945 r.

84. DOM NR 42, drewn., ok. 1900 r.

MARULEW

85. DOM NR 4, mur. 1925 r.

86. DOM NR 6, mur., 1 ćw. XX w.

87. DOM NR 23, mur., 1933 r.

88. DOM NR 27, drewn., pocz. XX w.

89. DOM NR 31, drewn., 1940 r.

90. DOM NR 32, glin., 1 ćw. XX w.

91. DOM NR 34, mur., 1929 r.

PODŁUŻYCE

92. KAPLICZKA, mur., ok. poł. XX w.

93. DOM NR 6, drewn., k. XIX w.

SMOLINA

94. ZESPÓŁ FOLWARCZNY

a) obora, mur., 2 poł. XIX w.

b) spichlerz, mur., 2 poł. XIX w.

95. KOLONIA MIESZKALNA

a) dom nr 2, drewn., 2 poł. XIX w.

b) dom nr 3, mur., 2 poł. XIX w.

c) dom nr 4, mur., 2 poł. XIX w.

d) dom nr 5, mur., 2 poł. XIX w.

TARNOWA

96. ZAGRODA NR 6

a) dom, mur., 1935 r.

b) obora, mur., 1935 r.

97. DOM NR 15, mur., pocz. XX w.

98. DOM NR 17, glin., pocz. XX w.

99. DOM NR 25, drewn., 1 ćw. XX w.

100. DOM NR 31, glin., 1 ćw. XX w.

101. DOM NR 32, drewn., 1922 r.

102. DOM NR 34, drewn., 1910 r.

103. DOM NR 39, glin., 1 ćw. XX w.

104. DOM NR 40, drewn., 1 ćw. XX w.

105. KUŹNIA, drewn., 1945 r.

106. CMENTARZ EWANGELICKI, 1 poł. XIX w., nieczynny

107. CMENTARZ EWANGELICKI, pocz. XIX w., nieczynny

108. SCHRON BOJOWY NR 1, żelbet., 1939 r.

109. SCHRON BOJOWY NR 2, żelbet., 1939 r.

110. SCHRON BOJOWY NR 3, żelbet., 1939 r.

111. SCHRON BOJOWY NR 4, żelbet., 1939 r.

WINCENTÓW

112. ZAGRODA NR 8

a) dom, mur., 1936 r.

b) stodoła, drewn., 1 ćw. XX w.

113. DOM NR 4, dren./glin., k. XIX w.

114. DOM NR 5, glin., 1904 r.

3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy

Do rejestru zabytków ruchomych wpisanych jest 36 obiektów stanowiących wyposażenie kościoła par. p.w. św. Mikołaja w Brudzewie; rejestr zabytków Nr B-55/16 na podstawie

decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 7 stycznia 1986 r. W jego skład wchodzi m.in. neobarokowy ołtarz główny, barokowe ołtarze boczne z 2 poł. XVIII w., neobarokowy prospekt organowy, krucyfiksy, stacje Męki Pańskiej, XIX-wieczne obrazy, barokowe naczynia liturgiczne, gotycka kropielnica.

Pozostałe obiekty, opisane, sklasyfikowane, stanowią zasoby dokumentacyjne Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Delegatury w Koninie. Większość obiektów wyposażenia gotyckiego kościoła pochodzi z XVIII i XIX w. Są to, poza wpisanymi do rejestru zabytków, rzeźby, meble, polichromia J. Lamparskiego z okresu Młodej Polski.

W zabytkowej kaplicy p.w. św. Ducha w Brudzewie znajduje się zespół obiektów ruchomych nie wpisanych do rejestru zabytków. Jednorodność stylowa i chronologiczna stanowi o wartości tego niewielkiego zespołu obiektów barokowych i rokokowych pochodzących z XVII i XVIII w. Do najcenniejszych należą: barokowy ołtarz główny, ambona z obrazami, rzeźby, chrzcielnica. Zakończona ewidencja umożliwia wpisanie ich do rejestru zabytków.

Kościół par. p.w. Przemienienia Pańskiego i św. Walentego z 1845 r. w Galewie posiada w swoim wyposażeniu neobarokowy ołtarz główny z rzeźbami św. Piotra i św. Pawła, neobarokowy ołtarz boczny z XIX w., obraz Męczeństwo św. Erazma z 1837 r. oraz XIX-wieczny obraz Zdjęcie z krzyża sygn. Głębocki. Wyposażenie kościoła nie jest wpisane do rejestru zabytków. Dokumentacja ewidencyjna zakończona została w 2006 r.

Kościół par. p.w. św. Jadwigi w Janiszewie zbudowany w latach 1958-1960 posiada w swoim wyposażeniu neogotycki ołtarz główny z k. XIX w. z rzeźbami świętych, barokowe obrazy Matki Boskiej Szkaplerznej i św. Tekli z XVIII w., barokowy konfesjonał oraz XIX-wieczne naczynia liturgiczne. Obiekty zewidencjonowane, nie są wpisane do rejestru zabytków.

3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Brudzew nie występują układy urbanistyczne, parki kulturowe oraz parki krajobrazowe wpisane do rejestru zabytków.

3.5. Zabytki archeologiczne

3.5.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy

Na terenie gminy Brudzew znajduje się jedno stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Są to fortyfikacje ziemne typu palazzo in fortezza (st. 1, ob. AZP 59-43/1) wpisane do rejestru zabytków pod nr 245/A z dnia 17.09.1968 r. (nr ks. 24/Wlkp/C).

Fortyfikacje typu palazzo in fortezza w Brudzewie badane były w roku 2004 przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego i Muzeum Okręgowe w Koninie. Badania wykopaliskowe przyniosły istotne wzbogacenie wiedzy o tej, dotychczas dość anonimowej fortyfikacji, doprowadziły bowiem do

identyfikacji relikwów, stojącej w czterobastionowym zarysie rezydencji dworskiej, poznania charakteru zabudowy dziedzińca oraz zgromadzenia zbioru zabytków ruchomych. Podczas badań potwierdzono, że palazzo in fortezza powstało na surowym korzeniu (nie stwierdzono żadnych starszych faz osadnictwa), najprawdopodobniej z inicjatywy Piotra II Łaszczza (identyfikację tę potwierdza, znaleziony wcześniej na terenie fortyfikacji, fragment kafla z herbem Prawdzic Łaszczów) z 2 ćwierci XVII w. Niestety egzystencja dworu obronnego w Brudzewie (traktowanego jako rezydencja kasztelana łódzkiego) nie trwała długo. Fortyfikacja uległa zapewne totalnemu zniszczeniu w trakcie szwedzkiego „potopu”, w latach 1655-1657.

Badania wykopaliskowe pozwoliły na częściową rekonstrukcję wyglądu istniejących tutaj zabudowań: brama wiodąca do dworu była zapewne drewniana i znajdowała się w kurtynie zachodniej, zapewne na jej osi (niestety partia ta została zniszczona przez właściciela terenu, który używając sypiacza, wykopał w fosie zachodniej duży basen, czy zbiornik wód odpadowych niezbędnych w działaniach ogrodniczych). Po lewej stronie wjazdu stał niewielki drewniany budynek. Jego szerokość, podzielona chyba ścianką działową na dwa podobnej wielkości pomieszczenia, wynosiła około 5 m. Długość budynku od strony południowej (nie udało się jej dokładnie ustalić w trakcie prac wykopaliskowych) wynosiła zapewne nie więcej niż 10 m (długość od strony północnej nie jest znana). Prawdopodobnie po prawej stronie wjazdu stał podobny budynek. Brak natomiast śladów zabudowy na dziedzińcu, który pełnił rolę prawdziwego barokowego cour d'honneur. Na jego osi stał drewniany dwór-pałac. Najwięcej wiemy o jego wystroju. Rezydencja ogrzewana była kaflowymi piecami. Wnętrza oświetlone były oknami z niewielkich szklanych szybek, a ściany i sufity zdobiły stiukowe ozdoby. Podłogę tworzyła posadzka z kwadratowych płytek ceramicznych o wymiarach 39 x 168 x 168 mm. Mniej natomiast wiemy o konstrukcji i formie budynku. Jedną z najbardziej prawdopodobnych rekonstrukcji przedstawia dwór Piotra Łaszczza jako składający się z partii północnej podpiwniczonej i południowej nie podpiwniczonej. Dwór miał hipotetycznie łączne wymiary 13,5 x 33 m.

Należy również zauważyć, że między gotyckim kościołem a fortyfikacją stworzono, zapewne intencjonalnie, barokową oś, ulokowaną na osi wiodącej do bramy dworu. Wyjeżdżający z niej mieli przed sobą widok na wschodnią część świątyni. Trzecim składnikiem tego zespołu było ulokowane bardziej na południe miasteczko.

3.5.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Do stanowisk o własnej formie krajobrazowej, oprócz wspomnianych wyżej fortyfikacji, należy również gródek w Cichowie (st. 23, ob. AZP 59-44/98). Należy on do typu założenia ulokowanego na dość dużym, płaskim i niewysokim nasypie ziemnym otoczonym fosą w dużej mierze wykorzystującym warunki naturalne. Według informacji właściciela pola w czasie wiosennych roztopów nierówno topniejący śnieg ujawnia prostokątne zarysy fundamentów zabudowań dworskich. Zebrana z powierzchni obiektu, w trakcie badań AZP, ceramika pozwala wstępnie wydatować go na II połowę XIV wieku. Znaleziony grot bełtu kuszy oraz grot strzały typu

wschodniego (tatarskiego?) wskazuje, że gródek został zniszczony w trakcie jakiś walk. Wyjaśnienie tej kwestii wymaga badań wykopaliskowych.

Nierozstrzygnięta pozostaje natomiast kwestia stanowiska w Marulewie (st. 14, ob. AZP 59-43/98). Badania AZP stwierdziły możliwość istnienia tutaj pozostałości dworu. Fakt ten należałoby potwierdzić poprzez badania wykopaliskowe.

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

Obszar gminy Brudzew został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) w latach

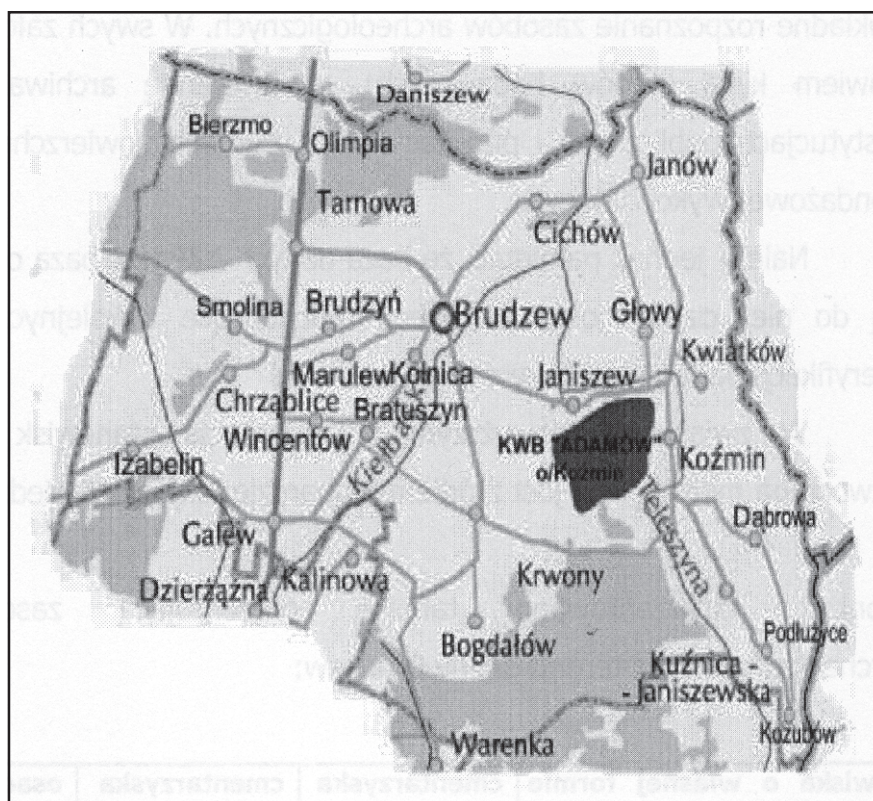
1995-1998. AZP program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe, 3. badania sondażowe, wykopaliskowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych.

W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Brudzew:

stanowiska o własnej formie krajobrazowej			cmentarzyska płaskie	cmentarzyska kurhanowe	osady	ślady osadnicze	ogółem
dwory	grodziska	fortyfikacje ziemne	4	0	322	276	605
1?	1	1					

Jest to gmina typowo rolnicza (użytki rolne zajmują 67,9% ogólnej powierzchni gminy). Przeważają gleby słabe, głównie biellicowe (lekkie i średnie), wytworzone z glin zwałowych, piasków i żwirów. Znacznie rzadziej występują gleby brunatne, czarne i torfowe. Tereny o przewadze gruntów o najwyższej wartości dla produkcji rolniczej znajdują się w rejonie Tarnowa, Marulewa, Kolnicy, Brudzewa, Cichowa, Janiszewa, Głów i Kwiatkowa. Łąki i pastwiska znajdują się głównie w

północno-wschodniej części gminy w rejonie Janiszewa, Głów i Janowa oraz w dolinach rzecznych Strugi Polichno, Kielbaski i przede wszystkim w dolinie Warty w wschodniej części gminy.

Głównym bogactwem naturalnym jest natomiast węgiel brunatny. W związku z nim funkcjonuje na terenie gminy Kopalnia Węgla Brunatnego odkrywką Koźmin. W północno-

zachodniej części gminy, w okolicach wsi Olimpia i Tarnowa znajdują się złoża kruszyw mineralnych (w bliskiej okolicy Galewa znajdują się zasoby piasków przekraczające 2,6 mln ton) – eksplorowane przez Wielkopolskie Kopalnie Surowców Mineralnych „KRUSZGEO” i inwestorów prywatnych. Działalność kopalni prowadzi do pogorszenia warunków glebowych gminy, sprzyja bowiem występowaniu tendencji stepowienia.

Niezbyt duże są natomiast kompleksy leśne, częściej spotyka się małe lasy i bory, poprzecinane polami uprawnymi i łąkami, które jednak, coraz częściej zarastają lasami lub są sztucznie zalesiane. (w południowej części gminy znajduje się duży kompleks lasów ochronnych z pewną liczbą użytków ekologicznych, większość o powierzchni mniejszej od 1 ha. Lasy w części północnej to lasy gospodarcze, głównie sosnowe, obejmujące ok. 20% powierzchni gminy; w części północnej występuje kompleks leśny w okolicach Pagórków Złotogórskich).

Charakterystycznym elementem krajobrazu gminy są więc wyrobiska górnicze oraz hałdy powstałe w wyniku eksploatacji węgla brunatnego. Na dużym obszarze gminy występuje lej depresji wytworzony przez odwadnianie kopalń.

Obszar gminy Brudzew znajduje jest w północno-wschodniej części Niziny Południowowielkopolskiej, a dokładniej w Dolinie Warty, na krawędzi Wysoczyzny Tureckiej. Teren gminy jest bardzo urozmaicony pod względem fizjograficznym. Najważniejszym czynnikiem różnicującym jest rzeźba. W części zachodniej gminy można wydzielić strefę Pagórków Złotogórskich (Wzgórze Dąbrowieckie i Szadowskie Góry) przechodzące poprzez wysoczyznę i poziomy terasowe w części środkowej od płaskiej i monotonnej powierzchni doliny Warty w części wschodniej gminy, stanowiącej fragment Kotliny Uniejowskiej. Pagórki Złotogórskie charakteryzują się bardzo dużą zmiennością rzeźby, dużymi wysokościami względnymi (20 m i zróżnicowanymi spadkami sięgającymi znacznych wartości (do 30 – 35%). Obszar wysoczyzny jest wyrównany, płaski o niewielkim nachyleniu w kierunku północno-wschodnim, rozcięty dolinami małych cieków (Struga Brudzewska, Kielbaska). Dolina Warty nachylona w kierunku północnym wykorzystywana jest również przez mniejsze rzeki (Taleszyna, Struga Janiszewska).

Osadnictwo pradziejowe koncentruje się wzdłuż doliny rzeki Warty i jej dopływów, przede wszystkim na piaszczystych wyniesieniach omijając obszary gliniaste. Tereny wysoczyznowe były natomiast eksploatowane tylko sporadycznie. Wzrost ilościowy osadnictwa w tej strefie daje się zaobserwować dopiero w czasach nowożytnych.

Na terenie gminy zarejestrowano kilka skupisk stanowisk archeologicznych. Osadnictwo ludzkie w pradziejach koncentrowało się między innymi w rejonie miejscowości Krwony i Janiszew. Zarejestrowano tu ślady osadnictwa przeszerowanego do kultury łużyckiej i kultury pomorskiej z okresu wpływów rzymskich oraz osadnictwo z okresu średniowiecza i z czasów nowożytnych. Skupiska stanowisk archeologicznych odkryto również w okolicach miejscowości Kozubów, Kuźnica Janiszewska i Kuźnica Koźmińska, Dąbrowa, Koźminek oraz Kwiatków. Są to ślady osadnictwa z epoki kamienia, epoki brązu, okresu wpływów rzymskich oraz wczesnego średniowiecza i z okresu nowożytnego. Na szczególną uwagę

zasługują stanowiska z epoki kamienia w okolicy miejscowości Dąbrowej (na tym terenie stanowiące rzadkość). Interesujących wyników mogą dostarczyć badania licznych osad produkcyjnych (kuźnie) odkrytych w okolicy Janiszewa, Kuźnicy Janiszewskiej i Kuźnicy Koźmińskiej. Z kolei w Kozubowie i w Krwonach zarejestrowano pozostałości po osadnictwie z czasów kultury przeworskiej i wcześniejszej łużyckiej. W przypadku stanowiska 20 w Janiszewie nie można wykluczyć, że znajduje się tutaj cmentarzysko z czasów kultury łużyckiej.

Niewyjaśniona pozostaje natomiast kwestia znanych z literatury cmentarzysk kultury łużyckiej i kultury przeworskiej z Kwiatkowa. Badane jeszcze w XIX wieku weszły do literatury jako Kwiatków, jednak ze sprawozdań wynika wyraźnie, że położone były na piaszczystych wzgórzach w pobliżu Gaju. Wydmy te aktualnie są zalesione i nie poddają się prospekcji.

Wzdłuż rzeki Kielbaski osadnictwo pradziejowe skupia się w okolicach miejscowości: Głowy, Janów, Cichów, Brudzew, Tarnowa, Marulew, Chrząblice. Na uwagę zasługuje tutaj przede wszystkim nowoodkryty na terenie Cichowa gródek późnośredniowieczny (st. 98). W okolicach Cichowa zarejestrowano również cmentarzyska, które zaliczono do kultury łużyckiej (st. 88) i do kultury przeworskiej (st. 82).

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych

Z „Raportu o stanie zabytków w gminie Brudzew” wynika, iż najlepiej zachowane są obiekty będące własnością kościoła. Zabytki stanowiące własność prywatną, komunalną czy państwową reprezentują znacznie gorszy stan zachowania.

Z obiektów wpisanych do rejestru zabytków kościoł par. p.w. św. Mikołaja w Brudzewie jest najstarszym, zlokalizowanym na terenie gminy. Zbudowany w poł. XV w. Od lat prowadzone są prace remontowe o szerokim profilu i skali technologicznej dające rezultaty oglądu i vitalności obiektu. W latach 80. XX w. wykonano remont więźby i pokrycia dachu. W 2006 r. przeprowadzono remont elewacji frontowej i konserwację ceglanego lica muru. Obecnie prowadzone są prace remontowe przy kaplicy.

Kaplica p.w. św. Ducha w Brudzewie wymaga przeprowadzenia prac remontowych polegających na: naprawie więźby i wymianie pokrycia dachu, wzmocnienia konstrukcyjnego fundamentów i ścian oraz odwodnienia terenu wokół kaplicy. Ostatni remont prowadzony był w latach 50. XX w. i obejmował naprawę pokrycia dachu oraz wymianę tynków zewnętrznych i wewnętrznych.

Budynek plebanii w Brudzewie z pocz. XIX w. odremontowany, z zadbanym otoczeniem prezentuje stan zadowalający.

Kościół par. p.w. Przemienienia Pańskiego i św. Walentego w Galewie z 1845 r., położony przy trasie Kościelec – Turek, o ciekawej eklektycznej architekturze znajduje się w dobrym stanie technicznym. W 1988 r. wymieniono na kościele pokry-

cie dachu, rok później naprawiono tynki zewnętrzne, a w 1997 r. odnowiono wnętrze kościoła.

Zespół dworsko-parkowy w Brudzewie, przejęty przez osobę prywatną w 1997 r. Remont dworu zaawansowany, w przewidywalnym czasie będzie ukończony. Do chwili obecnej wykonano remont więźby dachowej, założono nowe stropy, wymieniono pokrycie dachu, wymieniono stolarkę okienną. Cały zespół został ogrodzony. Natomiast park wymaga kompleksowego zaprogramowania, by przeprowadzić renowację poprzedzoną właściwą inwentaryzacją. Dotychczas oczyszczono stawy z namułu, chwastów i samosiewów, uformowano brzegi. Generalnie jednak należy podkreślić, iż ogólny widok parku wskazuje na brak konkretnych prac porządkowych.

Budynek spichlerza, położony w danym założeniu folwarcznym, graniczącym od północy z parkiem (własność prywatna) jest jedynym, oryginalnym, istniejącym obiektem, którego wartość historyczna jest tym większa, im mniej takich obiektów pozostało w zachowanych resztówkach folwarków. Stan zachowania obiektu zły. Rozerwane i zniszczone elementy poszycia dachowego, spękane mury itp. Rujujące oddziaływanie warunków atmosferycznych przyspiesza degradację, której finałem może być kompletna zagłada tej swoistej perły budownictwa gospodarczego.

Brudzyń – mała miejscowość położona na zachód od Brudzewa, to bodajże najważniejszy obiekt zabytkowy w gminie, którego walory rekreacyjno-poznawcze i krajoobrazowe są nie do przecenienia. Dziś własność prywatna. Rozległy, blisko 10-hektarowy park o urozmaiconym składzie biologicznym stanowi enklawę przyrodniczą, wręcz z endemicznymi niszami. W północnej części założenia parkowego znajduje się interesujący, eklektyczny pałac. Obiekt w dobrym stanie technicznym po remoncie kapitałnym przeprowadzonym w latach 80. XX w.

Generalny ogląd założenia pałacowo-parkowego w Brudzyńni prowadzi wszakże do konkluzji, iż należy – dopełniając zasadom ochrony zabytków – podjąć starania by wyprofilować obszar parku, jeśli już nie do stanu pierwotnego, to przynajmniej do jego podstawowych cech. Wypada zatem sporządzić niezbędną dokumentację inwentaryzacyjną oraz zaprojektować renowację całego założenia.

Smolina – niewielka wieś położona na zachód od Brudzewa, w której w przeszłości prosperował folwark, zaś w pobliżu usytuowany był dwór otoczony parkiem. Do dziś zachowała się resztówka zabudowań gospodarczych (obora i spichlerz), których stan techniczny jest zły. W najtrudniejszej sytuacji znajduje się dwór. Pozbawiony odpowiedniego właściciela, niszczeje. Agencja Nieruchomości Rolnych sprawująca nadzór właścicielski jest w istocie zaprzeczeniem idei własności, zaś jej nieskoordynowane działania w postaci wymiany dzierżawców generują – niezamierzony wprawdzie – acz stający się proces degrengolady zespołu zabytkowego. Otulina parkowa, a właściwie jej smętne pozostałości to pochodna funkcji procesów wymienionych powyżej. Zatarłe granice i układ kompozycyjny, zredukowana zielen; obiekt wymaga jak najszybszej renowacji.

Kolnica – przedmieście Brudzewa. W przeszłości zlokalizowany był tu folwark graniczący z dworem w otulinie parkowej. Jedynym zachowanym budynkiem z dawnego zespołu jest

wozownia z nadbudową mieszkalną. Obiekt dewastowany przez kolejnych zamieszkujących w nim lokatorów znajduje się w bardzo złym stanie technicznym. Prac rewaloryzacyjnych wymaga również założenie parkowe, gdyż poza usuwaniem drzew obumarłych i zagrażających bezpieczeństwu nie prowadzono w nim żadnych prac.

Współczesne wsie gminy Brudzew dość często zawierają, tak w nazwie, jak i w swoim pierwotnym kształcie pierwiastki historycznej lokalizacji. Zachowane ułamkowo wprawdzie, ale dość czytelne budownictwo w drewnie i glinie, to najwierniejsze artefakty dawnych sposobów życia. Nie odnotowane wprawdzie w rejestrze zabytków, są nosicielami ważnych i znaczących obszarów wiedzy o procesach rozwojowych osadnictwa na terenie gminy.

Domy drewniane, budowane techniką zrębową, domy gliniane, elementy zagród (stodoły, obory), uosabiają dziś najczęściej przysłowiowe „mienie opuszczone”. Przyczyny takiego stanu rzeczy to odrębne zagadnienie.

Przykłady tradycyjnego budownictwa wiejskiego w gminie Brudzew są na szczęście dość licznie reprezentowane w poszczególnych wioskach. Można tu wymienić m.in. Bratuszyn, Tarnowę, Kuźnicę Janiszewską.

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Brudzew to wyposażenie kościoła par. p.w. św. Mikołaja w Brudzewie, w skład którego wchodzi m.in. ołtarz główny, ołtarze boczne, prospekt organowy, krucyfiksy, stacje Męki Pańskiej, naczynia liturgiczne, obrazy, kropielnica. Wyposażenie to jest odnowione, dobrze zachowane. W 2001 r. przeprowadzono prace konserwatorskie przy wystroju kaplicy Matki Boskiej (polichromia ścian i sklepienia, renesansowy nagrobek H. Moyaczewskiej). W roku 2002 konserwacji poddano prezbiterium i nawę (ołtarz główny i boczny, ambona, rzeźby i obrazy, stacje Męki Pańskiej, polichromia).

W rejestrze zabytków figurują również barokowe ornaty, stuly i palki pochodzące z XVIII w. Ornaty nie używane, niewłaściwie przechowywane, niszczały. W związku z powyższym podjęto decyzję o przekazaniu ich jako depozyt do Muzeum Diecezjalnego we Włocławku.

W kaplicy p.w. św. Ducha w Brudzewie istniejący zespół obiektów ruchomych, nie wpisanych do rejestru zabytków, jest jednolicie i właściwie zakonserwowany. W 2000 r. przeprowadzono konserwację ołtarza głównego, ambony i chrzcielnicy.

Kościół parafialny, p.w. Przemienienia Pańskiego i św. Walentego w Galewie oraz p.w. św. Jadwigi w Janiszewie, nie posiadają obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Wyposażenie zachowane w stanie zadowalającym.

Wszelkie prace przy obiektach nieruchomych i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków po uprzednim uzgodnieniu ich zakresu w Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

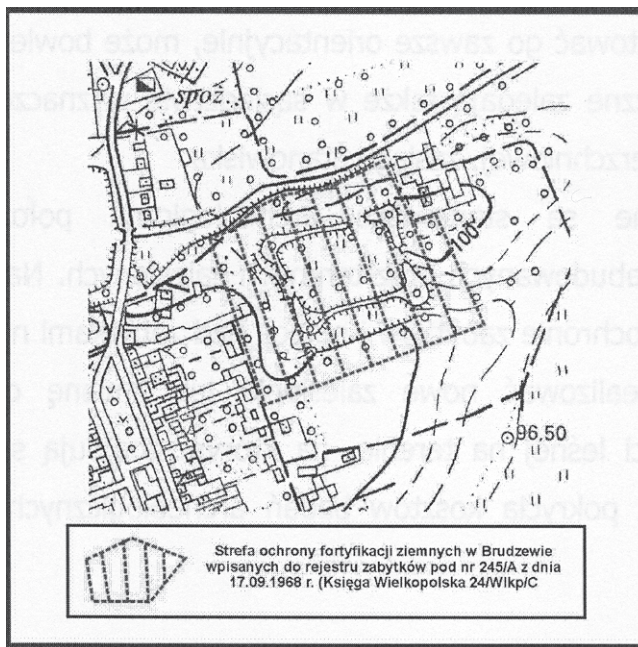
Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Należy tutaj przypomnieć, że ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować nowe zalesienia lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności leśnej na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, obowiązek pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa dróg), nielegalna eksploatacja piasek i żwirowni. Istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywne orka.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

Dlatego dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków-Delegatury w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Fortyfikacje ziemne w Brudzewie wpisane do rejestru zabytków objęte są ścisłą ochroną konserwatorską zgodnie z art. 7, ust. 1, Ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., Dz.U. Nr 162, poz. 1568. Na ich obszarze obowiązuje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uży-

skane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwi uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Jednak największym zagrożeniem dla zabytkowej substancji archeologicznej na terenie gminy Brudzew są funkcjonujące tutaj kopalnie: Kopalnia Węgla Brunatnego „Adamów” odkrywka Koźmin, odkrywka Adamów, odkrywka Władysławów

i kopalnie kruszyw mineralnych. Inwestycje te z uwagi na szerokopłaszczyznowy charakter prac ziemnych, w bezpowrotny sposób niszczą substancję zabytkową i obiekty archeologiczne. Bardzo bogate są przede wszystkim przeznaczone pod eksploatację przez odkrywkę Koźmin. Wyróżniają się tutaj zwłaszcza zespoły osadowe związane z ludnością kultury łużyckiej z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza (okres halsztacki) i przeworskiej z okresu wpływów rzymskich. Poświadczają one długotrwałą okupację tego terenu w pradziejach.

Obszary największego zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych na terenie gminy Brudzew, są jak już wspomniano wcześniej, wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia szerokopłaszczyznowych prac ziemno-budowlanych. Należą do nich między innymi planowane na najbliższe lata inwestycje:

I. Wydobycie węgla brunatnego.

Na terenie gminy Brudzew ustalone są trzy tereny i obszary górnicze związane z eksploatacją węgla brunatnego:

1. O/Adamów

- Koncesja nr 69/94 z dn. 18.05.1994 r.
- Obszar Górniczy „Adamów” utworzony decyzją Ministra Górnictwa i Energetyki L.dz. VMF/3045/61 z dn. 12.07.1961 r.
- Teren Górniczy „Adamów-Koźmin” utworzony decyzją Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa DG/e/WL/487/4838/98 z dnia 18.11.1998 r.
- Planowany rok zakończenia - 2023

2. O/Koźmin

- Koncesja nr 73/94 z dni. 18.05.1994 r.
- Obszar Górniczy „Koźmin” utworzony Zarządzeniem Nr 10 Ministra Górnictwa i Energetyki z dnia 4.04.1986 r. znak GW/M/7/86
- Teren Górniczy „Adamów-Koźmin” utworzony decyzją Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa DG/e/WL/487/4473/99 z dnia 28.09.1999 r.
- Koncesja nr 9/2003 z dnia 22.10.2003 r. – ustanowienie przez Ministra Środowiska obszaru górniczego „Koźmin I” i terenu górniczego „Koźmin I”
- Planowany rok zakończenia -2024

3. O/Władysławów

- Koncesja nr 72/94 z dnia 18.05.1994 r.
- Obszar górniczy „Władysławów” utworzony decyzją Ministra Energetyki i Energii Atomowej z dnia 29.09.1976 r. – ER/ZB/76
- Teren górniczy „Władysławów I” utworzony decyzją Ministra Ochrony Środowiska Zasobów Naturalnych i Leśnictwa DG/e/WL/487/4839/98 z dnia 18.11.1998 r.

Postanowienie MOŚZNiL z dn. 06.08.1999 r. DGe/WL487/3697/99

- Planowany rok zakończenia – 2014
- Koncesja Nr 3/2004/p z dnia 21.07.2004 Ministra Środowiska na rozpoznanie złoża węgla brunatnego w obszarze „Władysławów II”

Odkrywka Koźmin położona jest niemalże w środku pradolinnej części gminy. Obszar górniczy Koźmin (utworzony decyzją MGIE – nr GW/M/7/86 z dnia 04.10.1986 r.) graniczy bezpośrednio z obszarem górniczym Adamów (decyzja MGIE nr VMF/3045/61 z dnia 12.07.1961 r.). W obu wydobycie posuwa się w kierunku północnym. Część wschodnia odkrywki Koźmin została już zrehabilitowana w kierunku rolnym i wodnym. Eksploatacja Pola Południowego złoża Koźmin ma się zakończyć około 2009 r. Trwają zatem prace zmierzające do uruchomienia dwóch następnych terenów eksploatacji tj. północnego pola złoża węgla brunatnego Koźmin oraz północnego fragmentu złoża Adamów. Również w odniesieniu do o/Władysławów, Kopalnia Węgla Brunatnego „Adamów” S.A. posiada koncesję nr 72/94, wydaną przez MOŚZNiL (decyzja nr BKK/MS-831/94 z dnia 18.05.1994 r.) ważną do 2007 r. oraz koncesję nr 3/2004/p na rozpoznawanie złoża węgla brunatnego w obszarze górniczym „Władysławów II” – należy się zatem liczyć z zajęciem przez Kopalnię terenów leżących po wschodniej stronie drogi Władysławów – Skarbki i rozszerzeniem leja depresyjnego na północnozachodni fragment gminy Brudzew

II. Wydobycie kruszyw naturalnych przez KRUSZGEO i miejscowe firmy prywatne.

Teren górniczy utworzony (uchwała nr XXVI/202/2001 Rady Gminy Brudzew – Dz.U. Woj. Wielkopolskiego nr 30 z 2001 r.) dla złóż: Tarnowa, Olimpia i Bierzmo obejmuje swym zasięgiem eksploatowane wyrobiska kopaliny, obszary perspektywiczne, grunty poeksploatacyjne – zrehabilitowane lub będące w trakcie rekultywacji oraz zakład przerobczy KRUSZGEO, do którego urobek z największego wyrobiska transportowany jest taśmociągami. Na dużą skalę eksploatowane są wyrobiska w Wincentowie, Izabelinie, Galewie i Chrząblichach. Wyznaczone tereny górnicze zajmują tu na ogół powierzchnie od około 1 do kilku hektarów, a koncesje na wydobycie posiadają osoby prywatne.

III. Budowa nowej trasy szybkiej kolei (ca 300 km/h), łączącej Berlin z Warszawą przez Poznań (Proponowana trasa tej kolei wg planu zagospodarowania przestrzennego województwa Wielkopolskiego przebiega przez gm. Brudzew).

IV. Budowa sieci wodociągowej tranzytowej Głowy-Cichów

V. Budowa infrastruktury technicznej (kanalizacja, wodociąg, energia elektryczna, ulic, głównie na terenach Brudzewa przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe dla osób wysiedlanych z Kwiatkowa, Janowa i Głów oraz innych zainteresowanych

VI. Rozbudowa i modernizacja stacji wodociągowej w Galewie i Krwonach

VII. Rozbudowa sieci kanalizacyjnej wraz z przykanalikami na terenie Brudzewa i Kolnicy oraz w przyszłości budowa systemu kanalizacyjnego Brudzew – Brudzyń.

VIII. Budowa drogi asfaltowej w Janiszewie (przy projektowanym zbiorniku wody).

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest uzgadnianie oraz wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

a) nieruchomości

Gmina Brudzew, prócz cząstkowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, nie posiada ogólnego planu będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomości. Bowiem ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestru zabytków, dotyczy nielicznej grupy obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Brak szczegółowych zapisów dotyczących ochrony zabytków ujętych w ewidencji może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, kubaturowe, materiałowe i architektoniczne.

Tradycyjne budownictwo wiejskie na obszarze całej gminy ulega mniej lub bardziej dynamicznej zmianie, tak w funkcji obiektów jak i w formie. Wiąże się to z przemianami tradycyjnego wzorca rodziny wiejskiej, zmianami zachodzącymi w lokalnych społecznościach wioskowych. Nowatorskie trendy gospodarowania, niszczą lub wręcz eliminują pozostałości dawnej architektury budowlanej. Przykładowo: tradycyjne młynarstwo wiejskie zanikło na skutek nowych technologii przetwórstwa zbożowego, nowoczesnych metod i zmiany rynku zbożowego. Opustoszałe obiekty, tracąc funkcję użytkową stawały się przeżytkiem materialnym, wręcz uciążliwym dla właściciela, który pozbawiony motywacji ekonomicznych, najczęściej pozostawiał je własnemu losowi, zaś funkcja kulturowa, w tym potrzeba zachowania dla przyszłych pokoleń nie była wspomagana i motywowana przez instytucje zewnętrzne. Stojące resztki wiatraka paltraka w Koźminie są tego najlepszym przykładem.

W panoramicznym krajobrazie wsi zauważamy często dysonanse kształtowane współczesnymi trendami budowlanymi, gdzie wznoszona sylwetka współczesnego domu sąsiaduje na wyciągnięcie ręki z drewnianą chałupą, chylącą się ku upadkowi. To nie przypadek, a wręcz reguła na polskiej wsi, gdzie tradycyjne elementy kultury ludowej łączą się z nowoczesnymi momentami kultury ogólnonarodowej.

Przemiany społeczne to proces. Może on przybierać różne formy, być mniej lub bardziej gwałtowny. W skrajnych przypadkach stanowi zagrożenie dla form tradycyjnych, a takimi są niewątpliwie obiekty zabytkowe.

Przemieszczenia ludności będące rezultatem i wynikiem II wojny światowej doprowadziły do wyludnienia wielu wsi i przysiółków zamieszkałych – niekiedy od XVIII stulecia – przez ludność pochodzenia niemieckiego. Owe pustostany

zasiedlono w przeciągu kilku lat różnego typu odłamami ludności kresowej. W rezultacie pozostałości poprzednich wspólnot, jakimi są cmentarze ulegają powolnej i nieodwracalnej zagładzie.

Brak zainteresowania zbiorowości lokalnych owymi cmentarzami nie wynikał ze złej woli lecz był czymś naturalnym, bo w praktyce nie był nośnikiem integracyjnym grupy. Mówiło się, iż chłop posiadający rodzinę, gospodarkę, jest pełnowartościowy wtedy, kiedy na cmentarzu wyrosnie mogiła jego rodziców.

Istotą sprawy nie jest cmentarz jako taki, ale to na ile on jest powiązany ze społecznością wioskową, gdyż tylko wtedy stanowi „żywy”, integracyjnie związany z ową społecznością fakt kulturowy. Istniejące na terenie gminy trzy cmentarze ewangelickie we wsiach Tarnowa i Janów to przejaw wandalizmu, niezrozumienia wartości historycznej tych obiektów, traktowania ich na zasadzie swój – obcy, uznania ich za rodzaj profanum.

b) ruchomych

Zabytki ruchome na terenie gminy, stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych, są właściwie i prawidłowo chronione.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Brudzew uchwalona przez Radę Gminy Brudzew Uchwałą Nr 63/X/07 z dnia 30 sierpnia 2007 r. z uwzględnieniem zmiany studium w granicach terenu górniczego „Adamów – Koźmin” uchwalonej Uchwałą Nr XLIX/252/06 z 26 października 2006 r.

W rozdz. II „Uwarunkowania”, pkt 3 „Stan środowiska, w tym stan rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego”, ppkt „Ocena stanu i funkcjonowania środowiska, w tym ocena dotychczasowych zmian w środowisku” wymieniono zadrzewione obszary objęte ochroną konserwatorską. Należą do nich parki krajobrazowe w Brudzewie, Brudzynie, Kolnicy i Smolinie oraz cmentarze (czynne i nieczynne): w Brudzewie (katolicki, rodowy), Galewie (katolicki), Janiszewie (katolicki), Tarnowej (dwa ewangelickie).

W punkcie 4 „Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” wymieniono obiekty zabytkowe na terenie gminy. Należą do nich obiekty architektury i budownictwa, parki i cmentarze wpisane do rejestru zabytków i figurujące w gminnej ewidencji zabytków oraz obiekty archeologiczne, takie jak:

1. fortyfikacje ziemne wpisane do rejestru zabytków pod nr 245/A z dnia 17.09.1968 r
2. cmentarzysko KŁ w Cichowie, st. 1, obszar AZP 88/59-44
3. cmentarzysko, KP, osada, PŚ w Cichowie, st. 8, obszar AZP 82/59-44
4. osada, KŁ, KP w miejscowości Głowy, st. 4, obszar AZP 106/59-44

5. osada, KP, PŚ w Janiszewie, st. 3, obszar AZP 129/59-44
6. osada, KŁ, KP w miejscowości Janów, st. 4, obszar AZP 26/59-44
7. osada, KŁ, KP, w miejscowości Janów, st. 8, obszar AZP 31/59-44
8. osada, KŁ, KP, w miejscowości Janów, st. 13, obszar AZP 36/59-44
9. osada KŁ, KP, PŚ, w miejscowości Kwiatków, st. 11, obszar AZP 54/59-44
10. cmentarzysko KŁ, w miejscowości Tarnowa, st. 1, obszar AZP 31/59-43
11. osada KŁ, KP, w miejscowości Tarnowa, st. 12, obszar AZP 34/59-43

W rozdz. II. pkt 15 Studium dotyczącym zasad ochrony dziedzictwa kulturowego ustalonych w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego na lata 2003-2013 zawarto zapisy dotyczące:

- 1) Kształtowania obszarów wiejskich; podstawowe zasady kształtowania obszarów wiejskich dotyczą m.in.
  - a) ochrony charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrony zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej, np. kapliczek, krzyży,
  - b) rozwijania wsi z maksymalnym poszanowaniem rolniczej przestrzeni produkcyjnej i tworzenie zwartych układów zabudowy,
  - c) zabezpieczenie terenów sportowych i rekreacyjnych .
- 2) Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

- a) bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa, ujętego w ustawie z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz.U. z 1999 r., Nr 98, poz. 1150) oraz w ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach,
- b) ochrona krajobrazu kulturowego może być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w studiach uwarunkowań i kierunkach zagospodarowania przestrzennego gmin, przy wykorzystaniu wytycznych jakie w tym zakresie zapisane zostały w programach Ministerstwa Kultury i Sztuki.

W rozdz. III „Kierunki zagospodarowania przestrzennego”, pkt 1 „Prognoza demograficzna i sieć osadnicza” w „Prognozie warunków i jakości życia” określono zasady kształtowania nowej zabudowy, które powinny uwzględniać m.in.

- a) ochronę istniejących układów wiejskich oraz zespołów sakralnych i zespołów parkowo-dworskich,
- b) ochronę zabytkowych obiektów oraz innych elementów architektury wiejskiej (np. przydrożnych kapliczek i krzyży, alei drzew),

- c) przekształcenie istniejącej zabudowy, najczęściej „ulicówki” w zwarte układy poprzez zabudowę plombową oraz powiększanie tych terenów na głębokość większą niż 50 m od głównych tras komunikacyjnych.

W rozdz. III. pkt 2 „Kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny wyłącznie z zabudowy” określono zasady zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie na podstawie przepisów o ochronie dóbr kultury. Sprowadzają się one do zachowania:

- a) w obrębie stref ochrony konserwatorskiej zespołów dworsko-pałacowych
  - historycznej parcelacji (zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów),
  - zachowania zabytkowej zieleni,
  - zachowania zabytkowej zabudowy,
  - podporządkowania nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy,
- b) na terenie cmentarzy objętych ochroną konserwatorską historycznej parcelacji,
  - historycznego rozplanowania,
  - zachowania zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
  - zachowania zabytkowej zieleni.

Wymagają uzgodnienia Kierownika Delegatury Służby Ochrony Zabytków w Koninie wszystkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską, takie jak:

- w odniesieniu do zabudowy – rozbiórki, remonty, przebudowy, rozbudowy, budowy,
- w odniesieniu do zieleni – wycinki (dot. parków wpisanych do rejestru zabytków),
- podziały geodezyjne,
- prace ziemne,
- zmiany sposobu użytkowania

W rozdz. III. pkt 4 „Obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury” zawarto zapisy:

Zachowane na terenie gminy obiekty i zespoły objęte ewidencją konserwatora (rozdz. II, pkt 4) wymagają skutecznej ochrony. Zachowanie zabytków architektury, zwłaszcza ludowej, jest niezwykle ważnym elementem w promowaniu wartości kulturowych gminy i świadczy o jej tożsamości.

Granice ochrony konserwatorskiej

1. Układ urbanistyczny Brudzewa

W obrębie strefy ochrony konserwatorskiej obowiązują:

- a) historyczna linia zabudowy,
- b) historyczna parcelacja,
- c) tradycyjna gęstość zabudowy,

- d) zachowanie zabytkowej zabudowy i zieleni,
- e) podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej.
- f) prowadzenie badań archeologicznych podczas robót ziemnych w zakresie uzgodnionym decyzją WWKZ – Kierownika Delegatury w Koninie.

2. Założenia sakralne i rezydencjonalne

Podlegają ochronie w granicach założenia oraz ich najbliższym otoczeniu. Należy uwzględnić znaczenie widoku na zabytek. W obrębie stref ochrony konserwatorskiej obowiązują:

- a) historyczna parcelacja (zgodnie z zasadą niepodzielności zespołów),
- b) zachowanie zabytkowej zabudowy,
- c) zachowanie zabytkowej zieleni,
- d) podporządkowanie nowych obiektów układowi zabytkowemu w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej,
- e) użytkowanie nie kolidujące z historyczną funkcją obiektu.

3. Archeologia

3.1. Strefa ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych.

Obszar gminy Brudzew został rozpoznany archeologicznie. Najstarsze ślady osadnictwa pochodzą z epoki kamienia – z mezolitu i neolitu, rozwój następuje w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza, w czasach kultury przeworskiej i kultury łużyckiej. Intensywne osadnictwo ma miejsce też w wczesnym średniowieczu.

Na terenie gminy znajdują się zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, które grupują się po wschodniej stronie drogi Kwiatków – Janów, pomiędzy wsiami Cichów – Janiszew – Kwiatków, na północ od wsi Krwony, po zachodniej stronie drogi Podłużyce – Koźmin, w okolicach wsi Kozubów i Tarnowa oraz pomiędzy Brudzewem a Chrząblicami. Zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Wszystkie zewidencjonowane stanowiska archeologiczne oraz strefy ich występowania podlegają ochronie konserwatorskiej.

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

3.2. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

Na terenie gminy znajduje się stanowisko archeologiczne – fortyfikacja ziemna – wpisana do rejestru zabytków pod nr 245/A, z dn. 17.09.1968 r. w Brudzewie. Obowiązuje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych czy przemysłowych na terenie w/w stanowiska.

4. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach objętych ochroną konserwatorską lub w bliskim jej sąsiedztwie, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – Delegatury w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

5. Zadania inwestycyjne związane z szerokopłaszczyznowymi pracami ziemnymi (m.in. kopalnie odkrywkowe, drogi).

W przypadku podejmowania szerokopłaszczyznowych prac ziemnych, inwestor może przystąpić do inwestycji dopiero po uzyskaniu wytycznych konserwatorskich i określenia przez WWKZ niezbędnego zakresu badań archeologicznych. Aby prawidłowo rozpoznać teren istnieje konieczność przeprowadzenia rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych, przeprowadzonych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Koninie, które pozwolą ustalić faktyczną ilość stanowisk archeologicznych, znajdujących się w kolizji z planowaną inwestycją, rozpoznać ich powierzchnię oraz głębokość zalegania obiektów archeologicznych. Po zatwierdzeniu przez urząd konserwatorski sprawozdania z powyższych badań, wymagane jest przeprowadzenie, na wytypowanych stanowiskach archeologicznych, wyprzedzających inwestycji, ratowniczych badań wykopaliskowych. Konieczne jest także prowadzenie nadzorów archeologicznych na całym terenie podczas trwania prac ziemnych związanych z odhumusowywaniem terenu. W przypadku odkrycia w trakcie nadzorów nowych stanowisk archeologicznych nie ujawnionych podczas badań powierzchniowych, konieczne będzie przeprowadzenie na tych stanowiskach ratowniczych badań wykopaliskowych.

Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się w obrębie szerokopłaszczyznowego zadania inwestycyjnego, obowiązek przeprowadzenia:

- a) rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych,
- b) ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych,
- c) badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych,
- d) stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu.

Wszystkie prace archeologiczne muszą być uzgodnione pozwoleniem WUOZ w Poznaniu – Delegatura w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

6. Cmentarze

Ochrona obowiązuje w granicach cmentarza oraz w jego najbliższym otoczeniu. Dla cmentarzy czynnych szerokość

zewewnętrznej strefy ochronnej równa jest szerokości strefy ochrony sanitarnej. Dla nieczynnych cmentarzy ewangelickich postuluje się przyjęcie zewnętrznej strefy ochronnej o szerokości ok. 10 m wokół granic. W granicach cmentarza obowiązuje zachowanie:

- a) historycznego rozplanowania,
- b) zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
- c) zabytkowej zieleni.

Postuluje się wyłączenie spod zabudowy najbliższego otoczenia cmentarza.

7. Pojedyncze obiekty budowlane (użyteczności publicznej, mieszkalne, gospodarcze, przemysłowe i kapliczki).

Ochrona obejmuje obiekt wraz z jego najbliższym otoczeniem. Postuluje się zachowanie zabytkowej formy architektonicznej oraz podporządkowanie niezbędnych zmian budynkowi istniejącemu w zakresie skali i formy. Sposób użytkowania i przeznaczenie obiektu wymaga uzgodnienia z Kierownikiem Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

8. Wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz w ich najbliższym otoczeniu (m.in. prace budowlane, pielęgnacja zieleni, prace ziemne, zmiany sposobu użytkowania, podziały geodezyjne) wymagają:

- a) pozwolenia Kierownika Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie, działającego z upoważnienia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu – w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków,
- b) opinii Kierownika Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie – w odniesieniu do pozostałych obiektów i obszarów.

W rozdz. IV „Uzasadnienie zawierające objaśnienia przyjętych rozwiązań oraz synteza ustaleń zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego” zapisano ponadto, że: Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej polegać będzie na zachowaniu zabytków architektury zwłaszcza ludowej oraz zaewidencjonowanych stanowisk archeologicznych oraz strefy ich występowania. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, w przypadku natrafienia robotami górniczymi na ślady osadnictwa będą prowadzone ratownicze prace archeologiczne.

4.3. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Brudzew nie posiada Gminnego Ogólnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Obowiązuje 14 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla części miejscowości na terenie gminy, z czego tylko dwa zawierają zapisy uwzględniające ochronę zabytków nieruchomych i archeologicznych:

1. Uchwała Nr XXIII/179/2001 Rady Gminy Brudzew z dnia 30 lipca 2001 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Brudzew, obejmujący teren działki nr 290. W rozdziale II „Przepisy szczegółowe”, paragraf 8 wprowadzono zapis:

Obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- 1) z uwagi na położenie terenu w strefie ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego Brudzewa ustala się:
  - a) zachowanie historycznej linii zabudowy,
  - b) ograniczenie wysokości budynku do 2 kondygnacji dla budynku mieszkalnego, dla budynków usługowych do 1 kondygnacji,
  - c) projekt dokumentacji technicznej uzgodnić z Kierownikiem Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

2. Uchwała Nr XXVII/202/2001 Rady Gminy Brudzew z dnia 28 grudnia 2001 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Brudzew w obrębie wsi: Bierzmo, Olimpia, Tarnowa. Przedmiotem ustaleń planu są tereny eksploatacji kruszywa. W rozdziale II „Przepisy szczegółowe”, paragraf 6 pkt 5 wprowadzono zapis:

„Z uwagi na położenie terenu objętego zmianą planu na obszarze chronionego krajobrazu wprowadza się obowiązek ustalony odrębnymi przepisami, nadzoru konserwatorskiego nad działalnością eksploatacyjną kopalni”.

Ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z zapisów zawartych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i są każdorazowo uzgadniane z kierownikiem Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

Na obszarze gminy występują dwa obszary chronionego krajobrazu:

- 1) Złotogórski Obszar Chronionego Krajobrazu ustanowiony Uchwałą Nr 53 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1968 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego na terenie województwa konińskiego i zasad korzystania z tych obszarów. W obrębie gminy Brudzew obejmuje on tereny położone w miejscowościach: Cichów, Tarnowa, Olimpia, Bierzmo, Izabelin i Wincentów.

Przeważająca część obszaru chronionego krajobrazu położonego w gminie Brudzew to kompleks leśny o bardzo urozmaiconej rzeźbie. Dominują w nim siedliska typu boru świeżego i boru mieszanego świeżego. W drzewostanie dominuje sosna z niewielkimi domieszkami olchy i brzozy. Stwarza to preferencje do rozwoju funkcji rekreacyjno-zdrowotnych, estetyczno-krajobrazowych i wodoochronnych.

- 2) Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 – DOLINA ŚRODKOWEJ WARTY – kod obszaru: PL B300002 ustano-

wiony Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz.U. Nr 229, poz. 2313 z 21 października 2004 r.). Granica tego obszaru biegnie na wschód od drogi powiatowej nr 4486P i obejmuje tereny w miejscowościach: Janów, Kwiatków, Koźmin, Dąbrowa, Kuźnica Janiszewska i Kozubów.

Obszar Doliny Środkowej Warty stanowi obszar ekologiczny węzłowy o znaczeniu międzynarodowym. Głównym walorem doliny jest występowanie:

- unikalnej roślinności,
- torfowisk niskich,
- śródlądowych słonych łąk,
- ostoi ptactwa.

W programie Natura 2000 Dolina Środkowej Warty wytypowana została do obszarów Europejskiej Sieci Ekologicznej, stanowiącej ostoję zagrożonych i rzadkich gatunków ptaków o randze międzynarodowej.

Na północno-wschodnim skraju gminy, przy granicy z gminą Kościelec, występuje fragment projektowanego rezerwatu ornitologicznego „Dobrow”. Jest to jeden z najcenniejszych przyrodniczo obszarów doliny, który obejmuje wyspy rzeczne o charakterze zalewowych pastwisk gęsi oraz wiele gatunków ptaków zagrożonych.

Na terenie gminy znajduje się jeden obiekt objęty indywidualną ochroną jako pomnik przyrody. Jest to platan klonolistny rosnący w parku dworskim w Brudzewie. Drzewo o dwóch odnogach zrosniętych w szyi korzeniowej (nr rej. 139).

Ochrona zieleni wiejskiej, w tym zabytkowej, ujęta została w Programie Ochrony Środowiska Gminy Brudzew opracowanym w 2004 r. gdzie wprowadzono zapis, iż należy podjąć działania w zakresie ochrony i restauracji parków krajobrazowych w Brudzewie, Brudzyniu, Kolnicy i Smolinie.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,

7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

6.1. Gminna ewidencja zabytków

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomości

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Dla gminy Brudzew wykonano w 2008 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomości (znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków) wpisanych i nie wpisanych do rejestru zabytków. Tworzy ją zbiór kart adresowych zawierających podstawowe dane o obiekcie, m.in. położenie, czas powstania, materiał, właściciel, stan zachowania obiektu oraz fotografie. W gminnej ewidencji znajduje się obecnie 160 obiektów zabytkowych. Egzemplarz ewidencji zabytków nieruchomości przekazany zostanie Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie. Będzie ona systematycznie uzupełniana i weryfikowana.

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

I. Zgodnie z pismem przekazanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wykonano gminną ewidencję zabytków archeologicznych w formie kart zespołu stanowisk archeologicznych. Baza ta będzie uzupełniana i weryfikowana poprzez włączane informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP na podanych niżej obszarach:

- 58 - 43
- 59 - 43
- 59 - 44
- 60 - 43
- 60 - 44
- 60 - 45

Gmina Brudzew została rozpoznana archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Jednak postępująca degradacja substancji zabytkowej w związku z intensywnym rozwojem działalności rolniczej i przemysłowej sprawia, że konieczna jest ponowna weryfikacja posiadanych informacji o stanowiskach archeologicznych z terenu gminy i przeprowadzenie powtórnych badań AZP, które pozwolą na uściślenie naszej wiedzy na temat osadnictwa pradziejowego i wczesnośredniowiecznego.

II. Sporządzono karty stanowisk archeologicznych dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków i przeznaczonych do

wpisu do rejestru. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana.

III. Sporządzono mapę ze strefami ochrony stanowisk archeologicznych, która stanowi integralny załącznik do programu. Mapa ta, wraz z rozwojem naszej wiedzy o stanowiskach archeologicznych będzie systematycznie uaktualniana.

IV. Wykonywanie zdjęć lotniczych stanowisk typowanych do wpisu do rejestru zabytków a także na wybranych terenach gminy Brudzew, w celu oceny stanu zachowania zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych oraz poszukiwania nowych stanowisk nieujawnionych podczas badań powierzchniowych. Zdjęcia lotnicze stanowią uzupełniającą metodę wykrywania i dokumentowania stanowisk archeologicznych. Umożliwiają odkrycie szeregu nowych stanowisk (szczególnie w terenie, gdzie warunki prospekcji są utrudnione – nieużytki, zabudowa, głębokie zaleganie obiektów), a do wiedzy o już znanych mogą wnieść szereg istotnych informacji. Pozwalają one zlokalizować obiekty, które przy wykorzystaniu klasycznych metod są praktycznie nieczytelne, lub bardzo kosztowne i długotrwałe. Szlaki komunikacyjne, układ pól średniowiecznych, zniszczone w wyniku działalności ludzkiej czy natury obiekty. Zdjęciami lotniczymi w pierwszej kolejności należy objąć stanowiska i tereny:

I. Fortyfikacje ziemne w Brudzewie, (st. 1, ob. AZP 59-43/1),

II. Cichów, st. 23, ob. AZP 59-44/98 (grodzisko),

III. Marulew, st. 14, ob. AZP 59-43/98 (dwór?),

IV. Cichów, st. 1, ob. AZP 59-44/88; Cichów, st. 8, ob. AZP 59-44/82 (cmentarzyska)

V. rejon wzdłuż biegu rzeki Warty w okolicach miejscowości: Kwiatków, Kuźnica Janiszewska, Kozubów – reprezentujący osadnictwo od epoki kamienia, poprzez kulturę łużycką i przeworską, czasy średniowieczne aż do okresu nowożytnego

VI. rejon wzdłuż rzeki Kielbaski w okolicach miejscowości: Cichów, Brudzew, Tarnowa, Marulew, Chrząblice – z osadnictwem reprezentującym okres neolityczny, kulturę łużycką i przeworską, średniowiecze i czasy nowożytne.

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

Rozpoznanie terenowe i wykonanie inwentaryzacji w postaci kart ewidencyjnych obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne). Przygotowanie wniosków, w porozumieniu z właścicielami, o wpisanie najciekawszych obiektów do rejestru zabytków.

6.2. Sporządzenie wykazu obszarów ruralistycznych, zespołów i obiektów nieruchomości, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu gminy w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy

Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków Delegaturą w Koninie w sprawie wpisanie do rejestru zabyt-

ków obiektów nie ujętych jeszcze w rejestrze, a reprezentujących duże walory historyczne i architektoniczne. Obiekty typowane do wpisanie do rejestru zabytków:

- układ urbanistyczny Brudzewa,
- cmentarz rodziny Kurnatowskich w Brudzewie,
- młyn w Brudzewie z pocz. XX w. z zachowanym oryginalnym wyposażeniem z czasu budowy.

Należałoby rozważyć możliwość poszerzenia istniejących wpisów (zespół pałacowo-parkowy, zespół dworsko-parkowy) o założenia folwarczne w Brudzyniu i Smolinie.

Po dokonaniu weryfikacji zachowanego budownictwa drewnianego, wytypowane zostaną do wpisanie do rejestru zabytków wybrane i najcenniejsze obiekty.

Teren gminy, według „Raportu o stanie zabytków w gminie Brudzew” opracowanego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegaturę w Koninie w kwietniu 2004 r., jest słabo rozpoznany pod kątem układów ruralistycznych. W związku z powyższym, we współpracy z wym. Urzędem, należałoby przeprowadzić rozpoznanie historycznych układów ruralistycznych, dla najlepiej zachowanych opracować studia historyczno-ruralistyczne, a w konsekwencji objąć je ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Wytypowane do wpisanie do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego stanowiska archeologiczne reprezentujące dużą wartość poznawczą:

I. Cichów, st. 23, ob. AZP 59-44/98

- jest to najprawdopodobniej nieznanne z literatury grodzisko średniowieczne

II. Cichów, st. 1, ob. AZP 59-44/88

- cmentarzysko kultury łużyckiej

III. Cichów, st. 8, ob. AZP 59-44/82

- cmentarzysko kultury przeworskiej

Baza stanowisk archeologicznych, które zostały wytypowane do wpisu do rejestru zabytków powinna być systematycznie aktualizowana w miarę rozpoznania archeologicznego gminy.

W przypadku każdego z podanych wyżej stanowisk konieczne jest przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji materiału archeologicznego na powierzchni oraz wykonanie badań weryfikacyjno – sondażowych, które pozwolą precyzyjnie określić ich zasięg.

Ostateczne decyzje związane z wyborem stanowisk archeologicznych przeznaczonych do wpisu do rejestru zabytków z terenu gminy, będą mogły być podjęte po drugim etapie rozpoznania powierzchniowego w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski.

6.3. Wyznaczenie stref ochrony stanowisk archeologicznych wraz z zapisem zapewniającym prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego

Na załączniku graficznym stanowiącym integralną część programu wyznaczono strefy ochrony stanowisk archeolo-

gicznych. Ma być on respektowany przy sporządzaniu dokumentów planistycznych gminy wraz z zapisem zapewniającym prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych: „Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z WUOZ, który określi warunki realizacji inwestycji.”

6.4. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- nawiązanie współpracy z Towarzystwem Przyjaciół Brudzewa w sprawie publikacji folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Brudzew” na stronie internetowej Urzędu Gminy w Brudzewie,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania.

6.5. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- renowacja obiektów zabytkowych będących własnością Gminy,
- określenie zasad i możliwości udzielania pomocy finansowej właścicielom remontującym obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków (dotacje) oraz rozważenie możliwości wprowadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji.

Podjęcie próby rozwiązania nieczynnych cmentarzy na terenie gminy. W tworzonych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględnienie docelowych funkcji cmentarzy poprzez wyszczególnienie, które pozostaną cmentarzami i objęte zostaną ewentualnym programem rewitalizacji, a które stanowić będą tereny zieleni z zachowaniem starodrzewu z możliwością utworzenia miejsc pamięci lub lapidarium.

6.6. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Na terenie gminy utworzono piesze i rowerowe ścieżki dydaktyczne „Bogdałów”. Wiodą one przez najciekawsze pod względem przyrodniczym i krajobrazowym tereny gminy. Jednocześnie łączą te obszary z przekształconymi przez przemysł wydobywczy – Kopalnię Węgla Brunatnego „Adamów” S.A.. Na trasach znajdują się również najcenniejsze obiekty zabytkowe, wymienione w poprzednich rozdziałach. Dodać należy, iż szlak żółty, jeden z krótszych, ważny jest również dla etapu II wojny światowej. W miejscowości Tarnowa można obejrzeć cztery schrony bojowe zbudowane przez wojsko polskie w sierpniu 1939 roku.

Wszystkie trasy mają swój początek i koniec na parkingu leśnym w Bogdałowie, malowniczo położonym nad 10-hektarowym zbiornikiem wodnym powstałym w dawnym wyrobisku pokopalnianym.

Na trasach czterech szlaków turystycznych (oznaczonych kolorami: niebieski, czerwony, zielony, żółty) o łącznej długości 93,4 km urządzono 13 punktów dydaktycznych:

1. Rekultywacja terenów pokopalnianych – Zbiornik retencyjny w Bogdałowie
2. Rekultywacja terenów pokopalnianych – zwałowisko zewnętrzne
3. Rekultywacja terenów pokopalnianych – zwałowisko wewnętrzne
4. wieś Galew – historia wsi i parafii
5. bunkry
6. Brudzew – historia miejscowości
7. leśniczówka Krwony
8. rzeka Warta
9. przeprawa promowa Kozubów
10. leśna remiza
11. bór sosnowy
12. Złotogórski Obszar Chronionego Krajobrazu
13. las mieszany

6.7. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

Obiektami wpisanymi do rejestru zabytków, stanowiącymi własność gminy są: budynek dawnej wozowni i park dworski w Kolnicy. W 2006 r. Gmina zleciła opracowanie dokumentacji technicznej na remont budynku i jego adaptację na potrzeby Gminnego Ośrodka Kultury. W oparciu o nią uzyskała stosowne pozwolenia, konserwatorskie i budowlane, na prace przy zabytku.

Odpowiednio, projekt i pozwolenie konserwatorskie posiada również założenie parkowe. Jego rewaloryzacja ma na celu podniesienie walorów estetycznych obiektu z jednoczesnym dostosowaniem do potrzeb aktualnego użytkownika.

Projekt zagospodarowania zakłada m.in. odtworzenie układu komunikacyjnego, wyeksponowanie drzew najcenniejszych, wzbogacenie gatunkowe drzewostanu parkowego nowymi nasadzeniami, wyposażenie parku w typowe elementy niezbędne do jego właściwego funkcjonowania, tj. oświetlenie parkowe, ławki, kosze.

Rozpoczęcie realizacji zadań wyznaczone zostało na lata 2008-2011, a ich zakres uwarunkowany będzie pozyskaniem dodatkowych środków finansowych z Ministerstwa Kultury (budynek wozowni) i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska w Poznaniu (zieleni).

Pozostałe obiekty zabytkowe nie są własnością gminy, stąd nie ma ona możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Natomiast działania pośrednie, wynikające z ustawy o ochronie zabytków oraz polityki prowadzonej przez Gminę sprowadzają się do:

- promowania najcenniejszych zabytków z terenu gminy,
- uwzględniania dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wspierania poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z ich właściwym użytkowaniem i utrzymaniem,
- kształtowania społecznej potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (społeczni opiekunowie zabytków),
- edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
- prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony zabytków na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych,
- popularyzację wszelkiego rodzaju konkursów promujących wiedzę z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

7. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy w Brudzewie zespołu koordynacyjnego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami, w skład którego wejdą pracownicy Referatu Rozwoju Gospodarczego,
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest radzie gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzono zespół koordynujący w skład którego wchodzi pracownicy Referatu Rozwoju Gospodarczego pod kierunkiem inspektor Danuty Elżbiety Kończak, monitorujący niniejszy program poprzez analizę stopnia jego realizacji.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

I. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami, art. 71-83. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace

konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. Nr 112, poz. 940).

Program operacyjny DZIEDZICTWO KULTUROWE realizowany jest w ramach 6 priorytetów:

1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomości i ruchomych
2. Rozwój instytucji muzealnych
3. Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju
4. Ochrona zabytków archeologicznych
5. Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego
6. Ochrona zabytkowych cmentarzy

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

II. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.wosoz.bip-i.pl/public>

III. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

IV. Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

W ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Witryna internetowa: <http://www.minrol.gov.pl>

V. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Administracji Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwację obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

V. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z Funduszy Unii Europejskiej, m.in.

- 1) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), którego działalność koncentruje się na różnych dziedzinach, m.in. rozwój turystyki oraz inwestycje w dziedzinie kultury.
- 2) Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013, który zgodnie z projektem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 (NSRO) stanowi jeden z programów operacyjnych przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach programu realizowanych będzie 17 osi priorytetowych, m.in. 12 – kultura i dziedzictwo kulturowe.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.

Wydawca: Wojewoda Wielkopolski

Redakcja: Wydział Nadzoru Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu - Redakcja Dziennika Urzędowego Województwa Wielkopolskiego aleja Niepodległości 16/18, tel. 061 854 16 34, 061 854 16 21, e-mail – dzu@poznan.uw.gov.pl, www.poznan.uw.gov.pl

Skład, druk i rozpowszechnianie:

Skład – Ośrodek Informatyki WUW, Poznań, tel. 061 852 90 44

Druk – Drukarnia „Sparta”, Radosław Kuriata, ul. Ułańska 18a, 71-750 Szczecin, tel. 091 453 73 30, e-mail – r.kuriata@sparta.szczecin.pl

Rozpowszechnianie – Administracja i stały punkt sprzedaży – Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu, ul. Kościuszki 93, hol główny, tel. 061 854 1703

Egzemplarze bieżące oraz z lat ubiegłych można nabywać w punkcie sprzedaży Dziennika Urzędowego:

– Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu, Poznań ul. Kościuszki 93, hol główny, tel. 061 854 1703,

zbiory Dziennika Urzędowego wraz ze skorowidzami są wyłożone do powszechnego wglądu w Wielkopolskim Urzędzie Wojewódzkim, w godz. 9⁰⁰-14⁰⁰

Tłoczono z polecenia Wojewody Wielkopolskiego w Drukarni „Sparta”
ul. Ułańska 18a, 71-750 Szczecin